

LAGMANSGYMNASIET
VARA KOMMUN

Volontär i Sydafrika

Kajsa Olandersson, NV3

Projektarbete, 100 poäng

Lagmansgymnasiet, Vara, VT 2013

Handledare: Christina Bergman

Sammanfattning

Under tre veckor sommaren 2012 utfördes ett volontärarbete på gården Campfire Safaris utanför staden Hoedspruit i Sydafrika.

Syftet med detta arbete var att undersöka hur det är att vara volontär på Campfire och även att uppleva Sydafrikas kultur-, natur- och djurliv.

Att arbeta som volontär var oerhört lärorikt även om det fysiska arbetet inte upptog speciellt mycket tid. Fokus låg mest på att ta in fakta om djuren och naturen i omgivningen, genom lektionsundervisning och iakttagelser.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1. Val av ämnesområde.....	1
1.2. Syfte och frågeställningar.....	1
1.3. Kort bakgrundsfakta om Sydafrika.....	1
2. Metod.....	3
2.1. Bakgrund.....	3
2.2. Förarbete.....	3
2.3. Sydafrika.....	3
3. Resultat.....	5
3.1. Volontärarbete.....	5
3.2. "The walks and drives".....	5
3.3. Lektioner.....	7
3.4. Utflykter.....	8
3.5. "The big five".....	10
3.5.1 Lejon.....	10
3.5.2. Leopard.....	13
3.5.3. Spetsnoshörning.....	14
3.5.4. Afrikansk buffel.....	16
3.5.5. Afrikansk elefant.....	17
3.6. Campfire.....	20
3.7. Levnadssätt.....	21
4. Diskussion.....	23
5. Slutsatser.....	26
6. Källförteckning.....	27
Bilaga 1	28
Bilaga 2	34

1. Inledning

1.1. Val av ämnesområde

Jag har alltid varit intresserad av djur och natur och visste tidigt att jag ville göra ett projektarbete inom detta område. Volontärsarbete var aldrig något jag hade funderat på att göra men när möjligheten plötsligt fanns för mig visste jag att det var precis vad jag ville göra som projektarbete eftersom det var något praktiskt, upplevelsefyllt, lärorikt och kunde göras inom området biologi. Det som också lockade var att jag som enskild person fick en chans att göra skillnad. Jag valde att arbeta som volontär i Sydafrika, framförallt på grund av att de har ett väldigt annorlunda djur- och växtliv jämfört med Sverige. Att engelska talas flytande av de allra flesta där var ett stort plus för mig.

1.2. Syfte och frågeställningar

Syftet med arbetet var att åka till Hoedspruit, Sydafrika och undersöka hur det är att vara volontär på gården Campfire Safaris och även att uppleva Sydafrikas kultur-, natur- och djurliv.

Frågeställningar:

- ⤴ Vad innebär det att vara volontär på Campfire Safaris i Sydafrika?
- ⤴ Vad kommer jag att lära mig om ”the Big Five”(lejon, afrikansk buffel, noshörning, elefant och leopard)?
- ⤴ Vilken sorts verksamhet utför Campfire?
- ⤴ Vad görs på Campfire för att hjälpa djuren?
- ⤴ Skiljer sig invånarna i Hoedspruits levnadssätt mycket från vårt i Grästorp?

1.3. Kort bakgrundsfakta om Sydafrika

Sydafrika ligger på Afrikas sydspets och har ett invånarantal på 51,77 miljoner¹. Landet har 11 officiella språk av vilka zulu är störst. Största religion är kristendom men många praktiserar också traditionella afrikanska religioner. Längs Sydafrikas öst- och sydkust kommer det varma strömmar norrifrån och på västkusten kommer det kalla strömmar nerifrån Antarktis, detta gör att klimatet skiljer sig en hel del på de båda kusterna. Norr och nordväst har varma, torra somrar och regniga relativt kalla vintrar medan i väst och sydväst är det regniga, väldigt varma somrar och torra milda vintrar. Sydafrika har rika mineraltillgångar, där finns 40 % av världens guld, 75 % av allt mangan och två tredjedelar av världens krom.

¹<http://www.southafrica.info/about/people/population.htm#.USNTG6VWySq>

Folkgrupperna khoikhoi och san har bott i Sydafrika i tiotusentalsår men trängdes efterhand undan av bantutalande folk som idag är förfäder till dagens svarta afrikaner. 1652 började den europeiska koloniseringen när nederländaren Jan van Riebeeck landsteg på platsen där Kapstaden ligger idag. Ett par hundra år senare hade Storbritannien fått kontroll över kolonin och utökade den under ständiga strider med xhosa- och zulufolken. 1910 skrev britter och boer (ättlingar till de nederländska nybyggarna) tillsammans en författning för den Sydafrikanska unionen.

Unionsförfattningen gav inte de svarta några medborgerliga eller politiska rättigheter. Denna diskriminering väckte starka reaktioner och 1912 bildade de svartas ledare *Afrikanska nationalkongressen (ANC)* som kämpade för svartas politiska rättigheter. I valet 1948 segrade *Nationalistpartiet* som införde krav på ”konsekvent tillämpad rasåtskillnad”, alltså apartheid. Svarta och vita började enligt lag hållas åtskilda på offentliga platser såsom restauranger, sjukhus, tåg, skolor och postkontor. ANC försökte få stopp på orättvisorna med ickevåldsprotester men de blev resultatlösa. Det var oroligt i landet under hela apartheidtiden med många protester och demonstrationer. 1991 hävde Nationalistpartiets ledare de Klerk apartheidlagarna efter samtal mellan makthavande Nationalistpartiet och ANC. 1994 genomfördes de första fria och demokratiska valen i Sydafrika, ANC kammade hem segern. Idag regerar ANC och presidenten Jacob Zuma. Läget är fortfarande ganska oroligt och de väldiga klyftorna mellan fattiga och rika är fortfarande Sydafrikas största politiska problem.

Turismen ökade markant efter demokratiseringen och Sydafrika har de senaste decennierna blivit ett attraktivt resmål. Antalet besökare har mer än fördubblats de senaste femton åren. Det som lockar är framförallt Sydafrikas vackra och skiftande natur med berg, kuster, vattenfall och nationalparkerna med alla de vilda djuren. Något som också lockar är den kulturella rikedom och det angenäma klimatet.

Volontärsresan går till en gård som heter Campfire Safaris. Campfire ligger i naturreservatet Balule Private Nature Reserve vilket gränsar direkt till den stora Krugerparken. Campfire ligger cirka två mil från den lilla staden Hoedspruit som ligger alldeles väster om Krugerparken och vid foten av Klein Drakensbergen.

2. Metod

2.1. Bakgrund

I Mars månad 2012 fick jag förslag av en vän att vi skulle kunna åka på en volontärresa. Först hade vi tänkt åka dit som en ”vanlig resa” men tidigt kom jag på att det skulle vara utmärkt att koppla volontärresan till ett projektarbete. Vi gick igenom olika volontärorganisationers hemsidor och deras utbud av volontärresor. Tillslut fastnade vi för organisationen *Volontärresor* eftersom de verkade ha rikligt med erfarenhet i området och var relativt billiga. Jag ville som sagt göra något med djur och natur för att det intresserar mig och det anknyter till min naturvetenskapliga linje, så vi bestämde oss för volontärresan som de kallar för ”Jobba i en Big Five Park”, vilken tog mig till den lilla staden Hoedspruit i nordöstra Sydafrika.

Jag utförde projektarbetet själv eftersom jag ville göra största delen av projektarbetet på sommaren innan trean och kände ingen i den nya klassen jag började i på höstterminen.

2.2. Förarbete

Ett par månader innan resans start skickade Volontärresor ut ett häfte med förberedande information. Där stod det mer ingående om vad som förväntades av volontärer, vad det innebär att vara volontär, vad som behöver packas och mer information om Campfire Safaris och deras verksamhet. Häftet lästes noga igenom så att förberedelserna skulle vara optimala.

Vi förberedde oss inför resan genom att läsa på informationen, inhandla malariaprofylax och myggnät eftersom malarian är mycket utbredd i området vi skulle resa till. Senare visade det sig att malariamyggen inte klarar av kylan på vintrarna där och vi såg inte en enda mygga under de tre veckorna resan pågick. Hepatit A och B vaccin rekommenderades också att tas men jag var redan vaccinerad mot det.

Projektarbetet blev inte finansierat av stipendier, sponsorer eller annat bistånd eftersom jag under hela vårterminen i tvåan var i USA och därför hade svårt att aktivt söka efter stipendier och/eller sponsorer. Resan betalades av pengar ur egen ficka vilka hade tjänats ihop genom sommarjobb.

Innan volontärresan till Sydafrika i juli 2012 var jag med i NLT (*Nya Lidköpingstidningen*) och berättade om mina förväntningar och min kommande volontärresa. Jag var även med i P4 Skaraborg och berättade om mina förväntningar på Sydafrika och vad jag trodde det innebar att vara volontär där.

2.3. Sydafrika

För att besvara frågeställningarna behövdes först och främst en volontärresa till Sydafrika genomföras. Väl på plats samlades information till frågeställningarna genom att delta i allt volontärarbete, vara med på gårdens

dagliga rutiner, lyssna på när Adele och Brass berättade om växter och djur i omgivningen, vara med på de dagliga lektionerna, litteraturstudier och åka på utflykter så att även andra platser än gården och dess absoluta omgivning kunde upplevas. Adele är uppvuxen på Campfire och har spenderat hela sitt liv där, både som guide och utbildare. Brass har bott på Campfire i ca sju år och är även hon mycket kunnig om omgivningens djur och natur. Litteraturstudierna om "the Big Five" gjordes i en bok vilken bland annat används i undervisningen och utbildningen för safari-guider.

3. Resultat

3.1. Volontärarbete

En vanlig dag för volontärer på Campfire börjar klockan 07.00 med frukost. Efter att frukosten har gjorts i ordning och ätits börjar dagens arbete. Vad för slags arbete som utfördes varierade från dag till dag. Oftast samlades löv, kvistar och grenar ihop och lastades upp bak på en pickup. De lades sedan i hålör i vägen eller vid sidan av en väg för att hindra djuren att gena över vägen och på så sätt förstöra den. Annat arbete som gjordes var att samla upp skräp, vanligtvis plast och metallbehållare från matförpackningar som låg utspridda. Aporna som bor på gården hade tagit skräpet ur soptunnorna och slängt både omkring på gården och utanför stängslet som avgränsade gården från bushen. Detta gjordes för att andra djur inte skulle skada sig på eller äta upp förpackningarna.

Det är många staket som avgränsar reservatet från vägar, andra reservat, privata markägare och alla gårdar inom reservatet. Ofta förstörs dessa staket av fallande träd, översvämningar eller av djuren, mycket tid brukar därför gå åt att laga och förbättra staketen vilket volontärerna fick göra.

En dag grävdes lera upp ur den nästan uttorkade dammen och lades i hålör i vägarna. Runt om i reservatet finns det många vägar eftersom det pågår mycket safari-turism och på sommaren är marken på vissa ställen relativt tätt bebuskad vilket gör att sikten blir dålig. På sommaren är det ofta översvämningar och kraftiga regnfall vilket förstör många vägar. Eftersom det under volontärresan var torr vinter i Sydafrika gick de flesta arbetstillfällena åt till att restaurera vägar.

Ett annat arbete som gjordes var att skyffla upp aska från bakgården och köra den till den gemensamma "returstationen" som finns vid porten in till reservatet. Returstationen var ett hål i marken där aska slängdes och en handfull stora tunnor där metall och glas slängdes. Plastförpackningar eldades upp. Askan på Campfire kom från trädgårdsavfall vilket eldades upp av den familj som skötte trädgården.

Något som också ingick i volontärarbetet var att samla ihop grenar (helst med löv på) från trädgården och den omgivande bushen och lägga dem där djur hade trampat upp marken och ingen växtlighet längre fanns. Genom att lägga grenar på marken hoppades man på att djuren skulle hålla sig borta och låta marken återhämtas så att växter kunde gro där igen.

Ett ytterligare arbete som i vanliga fall brukar utföras av volontärer är att avlägsna växter (oftast kaktusar) från bushen.

3.2. "The Walks and Drives"

Varje dag gick volontärerna ut i bushen på en rundvandring eller "walk". Adele gick alltid längst fram och berättade om omgivningens djur, växter och övrig natur. De första dagarna lärde hon ut om vanliga arter i området så som leadwood-träd (*Combretum imberbe*, marula-träd (*Sclerocarya birrea*))

och baboon spider (*Harpactirinae*). Leadwood-träd har en väldigt hög densitet, insekter och andra nedbrytare har därför väldigt svårt att bryta ner dem när de har dött. De kan bli drygt 1000 år gamla och sedan stå kvar i ytterligare hundra år eftersom de bryts ner väldigt långsamt. Marulaträd är elefanternas favorit, de äter av frukterna som är väldigt rika av vitamin C. Marula-frukterna äts också av människor och har gjorts det i alla tider. Baboon spiders lever i Afrika och är en underfamilj av fågelspindlar. Adele berättade att de är fridlysta i Sydafrika och att den som skulle försöka smuggla ut en ur Sydafrika skulle få fängelse och betala flera tiotusentals kronor i böter. Alltid på vandringar som dessa gick Adele längst fram och Brass längst bak, efter volontärerna. Adele hade på så sätt koll framåt ifall något farligt djur skulle komma för nära och Brass hade koll bakåt.

När volontärerna skulle lära sig om och se djur genomfördes "drives" istället för rundvandringar, på grund av att de vilda djuren inte är rädda för bilar med däremot rädda för gående människor. Djuren tror att bilen är ett enda stort fredligt djur och springer därför inte iväg utan är snarare nyfikna och kommer närmare. När människor går i bushen ser de människorna som just människor och därför som något hotande eller en potentiell middag.

På rundturen med bilen gick det att se mängder av olika djur. Nedan är en lista på de flesta djur som sågs:

Större kudu
Impala
Noshörning
Afrikansk buffel
Giraff
Flodhäst
Babian
Gnu
Zebra
Elefant
Ellipsvattenbock
Vårtsvin
Krokodil
Gam
Klippspringare
Dik-dikantilop
Springbock
Stridsörn
Gycklarörn
Savannörn
Mangust

I området runt Campfire fanns det väldigt mycket elefanter, zebror, giraffer, gnuer, impalor och afrikanska bufflar. Örnarna var synliga i Kruger-parken och även noshörningarna och flodhästarna iaktogs där där.

3.3. Lektioner

Nästan varje dag fick volontärerna vara med på en lektion som Adele höll i. Mycket fokus låg på att lära volontärerna om djuren och naturen, snarare än att låta dem arbeta. Lektionerna var 1-2 timmar långa och Adele uppmuntrade volontärerna att anteckna och ge förslag eller synpunkter på vad hon lärde ut. Den andra dagen efter ankomsten höll Adele en lektion som hon kallade "Dangerous 9". Hon pratade alltså om de 9 farligaste djuren i omgivningen, deras beteende och vad som ska göras om de attackerar. Dessa 9 farliga djur är lejon, leopard, afrikansk buffel, spetsnoshörning, trubbnoshörning, flodhäst, elefant, krokodil och hyena. Alla de "farliga 9" har oberäkneliga beteenden och är därför är det viktigt att lära sig hur de reagerar om en människa kommer för nära och vad som ska göras för att komma undan djuret.

Lejon varnar människor att inte komma närmare genom att morra, huka sig ner och göra sig redo för ett språng, vifta på svansen och visa tänderna. Man ska då stanna och stå helt still, absolut inte springa eftersom de då tror att man är ett byte. Så småningom ska man sakta backa undan utan att vända ryggen mot lejonet. Om en grupp av människor är ute och går i bushen och stöter på ett lejon ska de gå så nära varandra som möjligt och vifta med armar och prata högt, så att lejonet tror att gruppen av människor egentligen är en enda stor skrämmande varelse. Samma saker gäller för leoparder och andra kattdjur.

Afrikansk buffel är det djur som sydafrikaner har störst respekt för och som räknas som det farligaste av dem alla eftersom de är väldigt oberäkneliga och gömmer sig snarare än visar sig innan de attackerar. Även om de är gräsätare kan de vara oerhört våldsamma och argisinta. De varnar genom att skaka på huvudet, blåsa luft, lyfta på huvudet för att lukta, stampa och vänder sig i profil för att skrämmas med sin storlek. Bufflarna lever i hjordar och när de känner sig hotade delar de upp sig och omringar faran, om man är fast inne i en "buffel-ring" kommer man inte ut. Om en buffel attackerar ska man springa fort som attan och försöka klättra upp i ett träd eller liknande.

Både spetsnoshörning, och trubbnoshörning har samma beteende, även om spetsnoshörningen kan vara något farligare. Noshörningar har väldigt dålig syn men däremot väldigt bra hörsel och luktsinne. De är också ganska rädda, om de kommer för nära (vilket de ofta kan göra eftersom de är nyfikna och vill se människan) räcker det med att skrika och vifta med armarna för att de ska springa bort. Om de skulle känna sig hotade varnar de genom att skaka på huvudet, stampa och jämra sig. Om de mot förmodan skulle attackera: spring fort som attan och klättra upp i ett träd.

Flodhästar är det djuret av de "farliga 9" som dödar flest människor varje år. Oftast beror det på att människan står i vägen när flodhästarna kommer springandes från land mot vatten. Om de känner sig hotade springer de till vattnet och ger där varningstecken genom att fnysa och gäspa/visa tänderna. Om en flodhäst skulle springa efter en ska man springa i sick-sack eftersom de har svårt att vända sin stora kropp i farten.

Elefanter varnar genom att flaxa med öronen, lyfta huvudet, lyfter på svansen, lyfter en fot och stampar med den i marken och trumpetar. Elefanter är ju stora men ganska osmidiga så det går att komma undan dem på flera sätt, bl.a. genom att sakta backa undan, klättra upp i ett träd eller springa på väldigt ojämn mark. Elefanter kan inte heller göra 90-graders svängar så att springa sick-sack är en god idé.

Krokodiler har inget kroppsspråk så de är svåra att förutse. De tror att allt som kommer i vattnet är ett mål mat och de kan göra ett språng från vattnet som är upp till tre meter, därför gör man bäst i att hålla sig några meter från vatten där krokodiler lever. På land kan människor springa fortare än krokodiler.

Hyenor äter bara kadaver eller ofarliga djur som sover. Om människor sover ute i bushen ska de därför akta sig för hyenor genom att omge sig själva med eldar.

De andra lektionerna var om ekologi, etologi, astronomi, väder och klimat, taxonomi, och överlevnad. På ekologilektionen lärde sig volontärerna grunderna i ekologi. Adele gick igenom definitionen, de olika nivåerna av individer, ekosystem, biologiska interaktioner, näringskedja och näringsväv. Lektionen var precis som en vanlig svensk lektion i Naturkunskap eller Biologi A, fast med exempel från det sydafrikanska djur- och växtlivet. Alla andra lektioner gick i samma stuk, grunderna gicks igenom med många exempel från omgivningen precis utanför gården. Men något som var nytt för alla volontärer från Europa och det norra halvklotet var de stjärnor och stjärntecken som bara finns på det södra halvklotet. Även vädret och klimatet var ny kunskap för de flesta eftersom bara det sydafrikanska vädret och klimatet lärdes ut.

3.4. Utflykter

Volontärerna fick möjligheten att åka på olika sorters utflykter för att få chansen att uppleva och lära sig om Sydafrika ännu mer.

Första utflykten gick till Kruger nationalpark. Nationalparken är en av de största i Afrika och blev Sydafrikas första nationalpark 1926². Privatpersoner får åka med egna bilar inne i parken, men måste antingen vara ute ur parken innan solnedgång eller vara på ett av alla camp som finns runtom i parken. Campfires volontärer åker i regel alltid till Krugerparken för att försöka lära sig om och få se främst "the big 5" men även mängder med andra djur. Eftersom Krugerparken gränsar direkt till Baluleparken (vilken Campfire ligger i) fanns det samma djur och växter där som Adele kunde lära ut om. På vägen tillbaka till Campfire gjordes det stopp på olika så kallade panorama views. Dessa var: ett högt vattenfall, en grön canyon, en höjd med utsikt över savannen, ett ställe där två floder möts och gröpt ut perfekt runda hål i berget och sista stoppet var uppe på ett berg där det var fantastisk utsikt över stora delar av Drakensberg.

² http://en.wikipedia.org/wiki/Kruger_National_Park

Något som också alltid utförs med volontärerna är en överlevnadsdag. Under förmiddagen ger Adele en lektion om överlevnad där hon till exempel tog upp vad man kan äta och inte äta ute i bushen. Under eftermiddagen går volontärerna ut till stället där övernattningen sker, i vintertid är det oftast i en torrlagd flodbädd cirka två kilometer från Campfire. Väl på plats börjar letandet efter brasved. Under vintern är det relativt enkelt att hitta mycket bra ved eftersom allting är väldigt torrt och i princip inget är grönskande. Det krävdes mycket ved eftersom det skulle vara fyra brasor som skulle hållas igång från när solen gick ned vid 18:00 tills när solen gick upp vid 06:00. Ingen fick gå och leta ved själv och ingen fick gå för långt bort från "lägret", allt för att minimera risken för att skadas av något djur, exempelvis lejon eller en giftig orm. Strax innan 18:00 tändes de fyra brasorna och det var ca tio volontärer med på överlevnadsdagen. Alla sov innanför de fyra brasorna som var i en ring. Två volontärer i taget var vakna i två-timmars pass för att hålla eldarna vid liv. Allt gick bra denna gång, ingen hörde ens några lejon (vilka tillsammans med hyenor är det djur som folk i bushen är mest rädda för när de sover utomhus), det enda som hördes var hyenor långt bort i fjärran. Adele berättade en annan gång om när de hade stött på ett lejon som de stod öga mot öga med när de hade samlat ved till en liknande övernattning. Volontärerna hade då gått tätt ihop och börjat skrika och vifta med armarna för att skrämma iväg lejonet, vilket till slut lyckades.

En tredje utflykt som utfördes var en vandring i bergen. Volontärerna blir uppkörda en bit upp i bergen och följer sedan en liten vandringsled ner till Hoedspruit. Utflykten görs dels för att uppleva den fantastiska naturen och också för att uppleva grottorna som finns uppe i bergen, i vilka det utförs många religiösa riter av urinvånarna. Där uppe i bergen är djur- och naturlivet lite annorlunda från livet nere på savannen. Det är knappt några öppna ytor och väldigt "regnskogsaktigt". Adele berättade att de alltid brukar stöta på ormar där uppe och att några enstaka leoparder har setts i träden där uppe.

En annan utflykt som också alltid utförs är en tur till ett reptilcenter, Khamai Reptile Centre, som ligger inne i Hoedspruit. Detta center jobbar för att: 1) bevara genom att utbilda och forska, 2) att lokalisera, föröka och plantera ut ovanliga och utrotningshotade reptiler och 3) att etablera livsdugliga populationer av ovanliga och utrotningshotade reptiler för att hålla i fångenskap. Volontärerna fick först en snabb genomgång av olika reptiler och lite andra mindre djur såsom spindlar och grodor. Donald Strydom, ägaren av centret, berättade också om olika projekt som de höll på med, bland annat ett med att försöka återinplantera den så kallade Golden Brown Baboon Spider. Denna spindel kan bli 20 år gammal, absolut ofarlig för människor och är skyddad av lag så att ingen får döda den, ha den som husdjur eller föra den ut ur landet. Dessa spindlar lever i hål som de gör själva, det tar fem till sju år för dem att bygga dessa håll. När en spindel väl har urholkat ett hål i marken verkar det som att den förlorar sin kunskap om hur ett hål ska göras och därför blir de mycket sårbara om deras hål förstörs. Fler och fler håll förstörs varje dag i Sydafrika alltmedan vägar och hus

byggs. Khamai centret tar hand om håll-lösa och skadade spindlar och jobbar hela tiden med att komma på ett sätt att släppa ut dem i det fria igen, men tyvärr har de inte lyckats med det ännu, men de ser optimistiskt på framtiden. Mycket fokus under dagen låg på ormar och främst farliga sådana. Det visades när en kobra blev matad med en levande mus och Donald gick igenom första hjälpen vid ett ormbett. Han sa bland annat att ormbett är relativt ovanliga och att ormar aldrig ser människor som ett byte utan som en motståndare och att de försöker hålla sig ur vägen för oss. Ormars gift är först och främst menat att bryta ner maten med, inte att döda ett byte eller fiende. En giftorm kan bita utan att injicera giftet i bytet och oftast injicerar den bara en liten dos av giftet, undantag när den hotas att bli tillfångatagen eller dödad. Det finns tre olika typer av gift: hemotoxiska, neurotoxiska och cytotoxiska. De hemotoxiska gifterna förstör röda blodkroppar, gör att blodet inte koagulerar som det ska, bryter ner organ och andra vävnader. Sydafrikas giftigaste orm Boomslang har sådant gift. Neurotoxika har effekter på hjärnan och nervsystemet, exempelvis kobror har det giftet. Cytotoxiska gifter bryter ner celler, kroppen kommer alltså att brytas ner utifrån bettet där giftet injicerades. Huggormar (viperinae) har detta gift. Donald hade sex steg som han tycker skall följas efter ett ormbett, oavsett vilket typ av ormgift det handlar om:

1. Tryck med handflatan över ormbettet.
2. Ta ett bandage, en tröja riven i strimlor eller liknande för att vira runt kroppsdelen, om ormbettet är i handen ska man börja att bandagera uppe vid axeln ner mot handen.
3. Var säker på att kunna få in ett finger mellan bandaget och huden för att vara säker på att du inte lindat för hårt
4. Om armen sväller, linda om bandaget så att du alltid kan få ett finger under bandaget.
5. Om det är nödvändigt, ge personen hjärt-lungräddning. Neurotoxika gifter gör ofta att personen får andningssvårigheter.
6. Skaffa vård så fort som möjligt men så lugnt som möjligt. Det viktigaste är att personen alltid tar det lugnt.

3.5. "The big five"

The big five syftar på de fem djuren: lejon, afrikansk elefant, afrikansk buffel, leopard och spetsnoshörning (även trubbnoshörningen åsyftas också ibland). Termen the big five kommer från att det var just de fem djuren som var de svåraste och farligaste att jaga, inte att de var de största djuren. Nu är det mest safari-turister som använder termen för att checka av att de har sett the big five. Idag är alla utom den afrikanska buffeln fridlysta, mycket på grund av den hårda jakt som pågick och tjuvjakten som pågår idag.

3.5.1. Lejon

Lejon är mest aktiva under natten eftersom de vill undvika dagens hetta. De är också aktiva på morgonen, kvällen och ibland också på dagen men då i skuggan. De lever mest på marken men kan klättra upp i träd för att få en vindfläkt eller komma bort från flugor.

Lejon är det enda kattdjur som inte jagar ensamma. Lejon lever i flock. I flocken finns det två grupper, en grupp med 4-12 nära besläktade honor och

deras ungar. Den andra gruppen består av en till sex hanar som är nära besläktade till varandra men inte till honorna i samma flock. Hongruppen består alltid av samma individer år efter år medan hangruppen byts ut med jämna mellanrum. Medlemmarna av en flock lever inte alltid tillsammans, små grupper av flocken eller ensamma individer från flocken kan leva för sig själva i flera dagar eller i vissa fall i veckor.

Lejonflocker kan antingen ha ett revir (område som de försvarar) eller ett vistelseområde (område där de uppehåller sig men som de inte försvarar); beroende på hur mycket mat som finns tillgänglig. Om det finns många potentiella bytesdjur som inte flyttar på sig nämnvärt har de ett revir. Ofta följer en lejonflock efter en hjord med t.ex. impalor. Om det inte finns gott om bytesdjur uppehåller sig lejonerna istället i ett vistelseområde som kan vara väldigt stort, där de jagar över en stor areal och där de inte stannar på samma ställe en längre tid. Om två lejonflocker stöter på varandra är de fientligt inställda men de slåss väldigt sällan, en flock går helt enkelt iväg och lämnar den andra ifred.

Både han- och honlejon märker ut det område som flocken ockuperar med urin, avföring och genom att morra. Morrandet kan höras på 8 kilometers avstånd och de används också för att locka till sig lejon som tillhör flocken men som just då vandrar för sig själva.

Lejon äter nästan alla sorters djur, allt från termiter till elefanter. Deras favoritbyte är antiloper som väger från 50 till 300 kg. De fångar inte alltid bytet som är vanligast förekommande på en speciell plats. Exempelvis fångar de hellre gnuer än ellipsvattenbockar, även om det finns många fler vattenbockar just där. Lejon kan jaga själva men de är mycket mer framgångsrika om de jagar i grupp. Om ett ensamt lejon jagar ett mediumstort byte är chansen 17-20 % stor att lejonet fångar bytet. Om en grupp av lejon jagar samma byte är det en tredjedels chans att de fångar bytet. Om det är ett stort byte, t.ex. en afrikansk buffel, bryr sig inte ensamma lejon ens om att attackera. När lejon jagar i grupp börjar det oftast med att några lejonhonor följer efter bytet, de går jämsides med varandra för att blockera bytets bakväg. När de är inom räckhåll börjar en av honorna att jaga bytet, detta är en signal för de andra att flytta upp jämsides med bytet. Vid denna tidpunkt är mer än halva bytets flyktväg blockerat av lejoninnorna. Om lejon jagar en hjord av t.ex. impalor kommer lejonerna att välja var sin impala och jaga den. Ifall bytet är stort kommer lejonerna att hjälpas åt att dra ner och döda bytet. Lejonerna dödar oftast genom att kväva bytet med ett slags stryptag om halsen eller genom att bita tag om näsan och mulen.

Lejon kan springa i knappt 60 km/h vilket är för långsamt för att kunna fånga en antilop på öppen och plan mark. Därför gömmer sig eller smyger lejonerna fram till bytet. Attackerna börjar 20 meter från bytet och de kan vanligtvis springa i maxhastighet ungefär 200-300 meter. Lejon ligger ofta i bakhåll vid vattenhål. Lejon jagar mer framgångsrikt i högt gräs och tjock vegetation.

Hanarna i flocken är oftast inte med och jagar eftersom deras manar och större storlek gör dem mer iögonfallande och mindre framgångsrika. Istället äter de bytena som honorna har dödat. Lejonhannar måste jaga själva när de har blivit utstötta från en flock eller innan de har blivit en del av en flock. Unga lejonhannar kan samlas och jaga tillsammans i grupp. De jagar då oftast lätt byte så som vårtsvin och piggsvin. Gamla, ensamma lejonhannar har ofta svarta märken i ansiktet vilka är ärr efter piggsvinstaggarna.

Lejon äter gärna kadaver som de hittar genom att lukta sig fram och att kolla efter gamar. Så länge de inte är för få kan lejonen skrämja bort asätarna från deras byte. När det finns mycket mat till förfogande äter lejonen tills de knappt kan röra sig. Hannarna kan äta upp till 30 kg på en gång. Honor kan äta upp till 22 kg på en gång. Det är 15 % av deras vikt och 5 gånger så mycket som deras normala dagliga intag. Lejon är väldigt aggressiva när de äter. De morrar, knuffas och nafsar åt varandra. Först äter flockens hanar, de jagar bort honorna från bytet men är mer toleranta mot ungarna, men ofta får ungarna för lite mat ändå. Svält är den vanligaste dödsorsaken för lejonungar. Ungar som är för små för att kunna äta helt själva av bytet tar följe med sina mammor när alla andra har ätit klart och lite eller inget av bytet finns kvar att äta utav.

Även om lejon tvättar sig själva och varandra är de inte lika renliga som mindre kattdjur. Många av dem plågas av fästingar och blodsugandeflugor.

En lejonhona är parningsvillig i två till fyra dagar, ungefär vartannat år, men bara ifall hon har vant sig av med ungarna. Om honan förlorar sina ungar kan hon bli parningsvillig på bara fyra veckor. Hannarna upptäcker att en hona är i brunst genom lukten. Mellan hanar i en flock förekommer väldigt lite rivalitet om honorna men om en hane som inte är med i flocken kommer nära en brunstig hona förekommer skoningslösa och ibland dödliga slagsmål.

När en hona är redo för att föda lämnar hon flocken och föder sina ungar på ett ställe med tjock vegetation där ungarna ligger skyddade i en till två månader innan de blir introducerade för resten av flocken. Mamman kan flytta ungarna under en till två månader för att undvika rovdjur. Alla lejonhonor som har fött ungar ungefär samtidigt diar varandras ungar, utan att favorisera sina egna ungar. Detta beteende beror troligtvis på att alla honor i en flock är nära besläktade och därför är deras ungar genetiskt lika. Lejonungar börjar äta kött när de är ca tre månader gamla och slutar dia när de är sex månader gamla. Ungarna stannar med sin mamma i ungefär två år, i den åldern har de börjat jaga med de andra lejonen i flocken. Lejonhonorna stannar i samma flock hela sitt liv men lejonhanarna lämnar självmant flocken eller drivs bort vid två till tre års ålder. Om en liten grupp av unga hannar lämnar flocken samtidigt kan de jaga tillsammans och får då en större chans att som grupp ta över en annan flock. När de tar över en annan flock börjar det med att gruppen av unga hannar följer med den nya flocken i ett till två år och driver därefter bort flockens hannar och tar över deras plats. I detta skede inträffar vilda strider, ofta med dödlig utgång. Hanarna som blev bortdrivna klarar sig vanligtvis inte länge eftersom de nu inte

längre har några honor som jagar åt dem. De nya hannarna dödar alla ungar i flocken vilket leder till att honorna fortare blir brunstiga. Detta gillar förstås inte honorna, de vill helst att samma hannar ska inneha kontrollen av flocken under en lång tid. Om en ensam hane har kontrollen över en flock, varar denna kontroll i ca ett år, om de är två har de kontrollen i ett och ett halvt år, om de är tre har de kontroll i tre och ett halvt år, osv.

Lite kuriosafakta från Adele: Lejon äter upp människor titt som tätt, t.ex. utanför Hoedspruit bara ett par dagar innan det att övernattningsutflykten gjordes ute i bushen. Två safaricamp-ägare hade sovit utomhus och inte haft tillräckligt koll på eldarna, de hade slocknat någon gång under natten. En av dem hade klarat sig medan den andra blev uppäten av de två lejonerna. Om ett lejon äter en människa får den smak av köttet och kommer att föredra människokött över allt annat kött. Därför jagas och skjuts alla lejon som har fått smak av människokött. Om det bara är ett lejon dödas bara det, om det är en hel flock som åt av människoköttet skjuts hela flocken.

3.5.2. Leopard

För att komma undan de varmaste timmarna under dagen vilar leoparder bland stenar, i grottor eller bra kamouflerade tätt intill en trädgren. De flyttar också omkring mycket under dagen.

Leoparder lever ensamma, de enda gångerna de möter andra leoparder är när de ska para sig och när honan har ungar. Leoparder försvarar sina revir mot andra leoparder av samma kön. Alltså kan exempelvis ett han-revir innehålla flera hon-revir. Reviren märks med urin, avföring, läten och klösmärken på träd.

Leoparders kontaktläten låter väldigt mycket som när en tunn träplatta sågas av en grov såg. Detta läte tillåter leoparder att hålla sig borta från varandra och för att honor och hanar ska hitta varandra. Leoparder morrar när de strider, spottar och fräser när de känner sig hotade och spinner när de är belåtna.

Nästan alla ryggradsdjur kan bli ett byte för en leopard. De kan ta allt från reptiler, fisk och möss till kudu. De äter fler rovdjur än någon annan köttätare, speciellt intresserade är de av att jaga shakaler och domesticerade hundar. I områden med gårdar kan leoparder döda allt från höns till kor. Människoätande leoparder är ovanligt men inte helt okänt. För ett par år sedan var det en guide i Kruger-parken som hade gått iväg ett tjugotal meter från turistgruppen för att sätta sig ner och röka, då hade en leopard hoppat upp bakom hans rygg och dödat honom.

Leopardens jaktteknik är klassiskt kattlik, när den ser ett potentiellt byte smyger den sakta framåt med nerböjt huvud och böjda ben så att magen nästan nuddar marken. Den tar skydd bakom buskar, träd etc. och hukar sig ner nästan orörligt när bytet tittar upp. På öppna platser där leoparden och bytet kan se varandra på långt håll tar leoparden omvägar för att skydda sig bakom tjock vegetation, en flodbank eller en sanddyna, före den börjar följa efter bytet. En leopard följer byten som rör sig sakta, de följer efter dem i

några få hundra meter tills de är tillräckligt nära för att kunna fånga bytet. Om bytet rör sig mot leoparden väntar den tills den kommer i ett bakhåll gentemot bytet. När bytet är inom räckhåll, oftast inom 10 meter, rusar leoparden framåt och använder sina fem vassa, böjda klor på varje framtass för att greppa bytet och dra ner det på marken. Leoparden biter bytet i nacken, eller i halsen om bytet har horn. Små byten som exempelvis möss och fåglar slår de ihjäl med en dask med tassens. Om bytet är större än att leoparden kan sluka det i en bit kommer den att skära upp djuret innan den äter det. De använder sina hörntänder för att plocka fjädrarna av fåglar och avlägsna pälsen av speciellt håriga djur, t.ex. kaniner. Överflödigt mat sparas och göms till ett senare tillfälle, ofta jagar de ännu mer fastän de redan har mat lagrad. Om det inte är några andra stora rovdjur eller gamar i området lämnar leoparden bytet på marken, under jord, löv och små grenar. När de behöver skydda bytet mot asätare bär leoparden upp bytet i ett träd och kilar in det mellan grenarna. Leoparderna kan bära djurkroppar som väger upp till 50 kg upp i ett helt vertikalt träd. Leoparderna äter även ruttet kött och kan spara kadaver i flera dagar, bara hyenor kan äta kött som är mer ruttet. Leoparderna är asätare om de får chansen och kan stjäla byten från geparder, ensamma hyenor och alla de mindre köttätarna.

Under parningssäsongen lever honan och hanen tillsammans i flera dagar, de delar till och med mat. Leopardungar föds i grottor, håliga träd eller gropar i marken. Leopardhonan kan flytta ungarna till ett nytt, säkrare ställe efter bara två eller tre dagar för att undvika rovdjur. Honan ger fast mat till hennes ungar när de är cirka sex veckor gamla, när de är fyra månader tar hon med dem ut för att jaga för första gången. Ytterligare en månad senare brukar ungarna ta sitt första byte helt på egen hand. En hona och hennes ungar lever vanligtvis tillsammans i 18 månader upp till två år och även efter att de har "flyttat ut" möts de fredligt.

3.5.3. Spetsnoshörning

Spetsnoshörningar är ensamlevande, förutom när mamman och ungen lever tillsammans tills ungen är två till fyra år gammal och hon får sin nästa unge. Under parning lever de inte heller ensamma, några hanar kan samlas runt en brunstig hona men sådana grupperingar är bara temporära.

Spetsnoshörningar lever i överlappade vistelseområden på ungefär 200 ha om det finns gott om föda och 400 ha om det finns mindre gott om föda. De doftmarkerar sina områden med avföring och urin. De försvarar inte sina områden där de uppehåller sig och därför räknas deras ockupationsområden inte som revir. Det finns teorier om att deras doftmarkeringar huvudsakligen är till för att noshörningen själv ska hålla reda på vart deras vistelseområden tar slut.

De är nästan helt inaktiva under dagens varmaste timmar. De rullar sig i vatten för att hålla sig själva svala och för att bli av med parasiter. Spetsnoshörningen ser väldigt dåligt men har väldigt bra hörsel- och luktsinne.

Strider mellan spetsnoshörningar är ovanligt eftersom de vanligtvis undviker varandra. Strider förekommer dock när två hanar samlas runt samma brunstiga hona. Ibland krävs det ingen fysisk kontakt för att de ska ge sig av utan det räcker med att en av dem stirrar på den andra med höjt huvud eller att en av dem jagar den andra en kort sträcka. Om de kommer i strid försöker de att träffa varandras kroppar med hornet, vilket gör slagsmålen väldigt häftiga. Skador efter en strid är den största dödsorsaken för gamla hanar. När de slåss brukar de grymta, brumma och skria mot varandra. Om de blir uppskrämda ger de ifrån sig regelbundna fnysningar. Honorna kallar på sina ungar med ett högt skriande och ungen kallar på sin mamma med ett bölande läte.

Spetsnoshörningar är i huvudsak en lövätare men kan också ibland äta gräs och andra örtväxter. Den drar in skott, löv och kvistar in i munnen med hjälp av sin spetsiga överläpp och drar av dem med kindtänderna. De är inte speciellt kräsna i val av föda. De sväljer taggar och kvistar som sedan kommer ut halvt nedbrutna i avföringen. Trubbnoshörningen äter aldrig taggar eller kvistar, alltså går det att se vilken sorts noshörning det är genom att se ifall det är kvistar i avföringen eller inte. Spetsnoshörningar kan också äta växter som är giftiga och farliga för andra växtätare. Om de hittar tillräckligt med vatten dricker de varje dag, men de kan överleva i fyra till fem dagar utan vatten om de äter saftiga växter. När vattnet ovan jord har torkat ut gräver de efter vatten med framfötterna.

En spetsnoshörningsunge kan stå upp och gå efter sin mamma redan tre timmar efter födseln. Mamman leder ungen och försvarar den helhjärtat mot faktiska och potentiella faror. Ungen börjar äta löv efter tre månader men kommer inte vara helt avvand från mjölk förrän den är nio månader gammal. Ungen kommer att stanna med sin mamma i två till fyra år. Om en unge är kvar hos sin mamma när hennes nästa unge föds kommer den aggressivt att jagas bort av mamman.

Spetsnoshörningar är kända för sitt dåliga temperament. De kan jaga i 56 km/h och attackerar ofta om den blir överraskad. Om man går i ett spetsnoshörningsområde är det en bra idé att röra sig långsamt, då får de en chans att flytta på sig innan man överraskar dem. Honor med ungar är speciellt aggressiva och kommer att jaga vad som helst under nästan vilka omständigheter som helst.

Tjuvskytte av noshörningar engagerade alla i Hoedspruit. Varje noshörning i Krugerparken har en vakt som ska skydda den från att bli skjuten men ändå sköts det 425³ noshörningar i bara Krugerparken förra året (2012) och man befarar att tjuvskytten ska skörda ännu fler noshörningsoffer detta år. I Hoedspruit finns det en liten styrka av män som tränar för och jobbar med att skjuta tjuvskyttar. Tjuvskytten är en mycket organiserad brottslighet med många grenar och trådar som tillslut leder till en person, vanligtvis i Kina, som det är mycket svårt att gripa. Hornen från noshörningar är mycket eftertraktat i Kina där de används i så kallad cancermedicin. Enligt Adele

³https://www.environment.gov.za/?q=content/updaterhinopoachin_statistics

säljs noshörningshorn i Kina för 1 miljon rand per kg. 1 miljon rand är lite drygt 700 000 svenska kronor.

I oktober 2011 placerade man ut 20 spetsnoshörningar i Balule-parken (däri Campfire ligger). Det verkar som att allt har gått bra och att noshörningarna trivs, även om en noshörning sommaren ett år senare blev skjuten av Campfires granne eftersom han hade ”misstagit den för ett vårtsvin”.

3.5.4. Afrikansk buffel

Afrikanska bufflar lever i stora hjordar som kan innehålla upp till några tusen individer av båda könen och alla åldrar. Gamla hannar brukar vandra ensamma eller forma små grupper med upp till sex individer. Några av de unga hannarna kan också forma grupper. De största hjordarna bildas under torkperioder. Efter regnperioder när det finns gott om mat delar hjordar som innehåller fler än 500 bufflar in sig i mindre hjordar. Inom hjorden finns det grupper som lever närmare varandra, så kallade sociala grupper och familjegrupper, dessa har en ca 15-20 bufflar i varje.

Det är separat rangordning bland hannarna och honorna i en buffelhjord. Hannarna dominerar alltid över honorna. Rangordningen bestäms genom vem som är bäst på att stängas vilket i sig beror på storlek och åldern av buffeln. Undantaget är att honor går upp i rangordningen när de har kalvar. Djur som är högt upp i rangordningen får vistas och äta i mitten och längst fram i hjorden, de får då bra betesmark och maximalt skydd mot rovdjur. De djur som är lågt rankade måste äta vad resten av hjorden har lämnat och de är även väldigt utsatta för rovdjur. När hjordarna blir större är inte rangordningen lika tydlig, troligtvis eftersom alla djur inte träffar varandra inom hjorden och de kan därför inte slåss mot alla. Dominans visas genom att buffeln håller sitt huvud högt med nosen pekandes neråt, dess skuldror uppskjutna och för att visa sin storlek står de ofta med sidan mot sin motståndare. En buffel som inte är dominant visar sin underkastelse genom att hålla huvudet lågt och horisontalt, med hornen bakåtlutade. Om den står nära en dominant buffel kommer den underordnade att stoppa nosen under den överordnades mage. Om två bufflar är ganska lika i rangordningen kan de kasta med huvudet, jaga varandra korta sträckor, stängas och gräva med hornen i marken för att hota varandra. I riktiga strider jagar de varandra med huvudena högt, i sista stund sänker de huvudena och stängas. Den svagaste tjuren kommer att bli puttad sidledes och springer då genast iväg för att undvika att bli träffad i sidan. När två 800 kilos tjurar kolliderar i 20 km/h med huvudena är kraften lika stor som när en bil krockar med en vägg i 50 km/h. Det är då inte överraskande att nästan alla strider är över efter första gången de stängas. Om tjurarna attackerar varandra från kort håll blir påverkan inte lika stor och de fortsätter att stängas och brottas med hornen. Strider mellan honorna är alltid mindre intensiva.

Bufflar har vistelseområden som inte överlappar andra buffelhjordars områden. De försvarar inte sina områden mot andra bufflar. Gamla buffeltjurars vistelseområden är mycket mindre än hjordarnas, ofta så små som 3-4 km². Hjordarna använder speciella stigar mellan vattenkälla och betesmark, de leds alltid av en tjur eller en kossa som är i övre halvan av rangordningen.

Vuxna buffeltjurar rullar i lera för att skydda sig mot bitande flugor och för att hålla sig kalla. Ungar och honor rullar sig sällan.

Bufflar som är i hjordar är lugna men vissa gamla tjurar kan vara instabila och kan jaga ifall de blir störda. Djuren som är i utkanten av en hjord är alltid mer vaksamma och redo än de individer som är i mitten. Om en buffels uppmärksamhet väcks kan de ibland komma emot det som störde med huvudet högt för att kunna lukta och se bättre. När en hel hjord blir skrämnd börjar den att skena utan att ta hänsyn till vad som finns i dess väg. En hjord skyddar alltid sina medlemmar och då speciellt kalvar som bräker. Till och med lejon har blivit uppjagade i träd av bufflar. Ibland kan bara åsynen av ett rovdjur, även ett som inte jagar, göra att hjorden gör ett angrepp i förebyggande syfte. Speciellt gamla tjurhjordar kan göra detta. När bufflar blir jagade av människor är de kända för att gå till motangrepp men tydligen har det aldrig setts att de har gått till motangrepp med samma aggressivitet som mot naturliga rovdjur som jagar dem.

Bufflar äter övervägande gräs men kan också äta löv från buskar och andra växter om det finns ont om gräs. De betar oftast på nätterna, tidigt på morgonen och på kvällarna så att de kan undvika dagens hetta. Under de varmaste timmarna på dagen uppehåller de sig i skuggan där de idisslar. De dricker upp till 30-40 liter vatten två gånger om dagen. Första gången efter de har ätit på morgonen och sedan andra gången innan de äter på kvällen. För att få mineraler och spårämnen slickar de termitstackar och leran som sitter fast på andra bufflar.

En buffelhona är brunstig i tre dagar, då iakttar hon strider mellan tjurar och låter vinnaren para sig med henne. Det tar en buffeltjur åtminstone 8 år för att slå sig tillräckligt högt upp i rangordningen för att säkra tillfällena att få para sig. Gamla tjurar kommer ibland tillbaka till sin gamla hjord för att para sig, då vinner han över de andra tjurarna genom sin storlek och långa stridserfarenhet.

En buffelhona stannar i hjorden när hon föder men honan och kalven kan halka efter ifall hjorden bestämmer sig för att vandra vidare inom några timmar, innan kalven kan gå ordentligt. Under tiden gömmer honan kalven i tjock växtlighet medan hon äter i närheten. Kalven diar i cirka 15 månader. De sociala banden mellan en honkalv och dess mamma kommer alltid att vara starka medan en hankalv och dess mamma snabbt bryter kontakten och hankalven går till ett annat ställe i hjorden.

3.5.5. Afrikansk elefant

En elefant måste äta 14 timmar om dygnet för att få i sig de 170 kg mat som krävs för att hålla igång den stora kroppen. De behöver också gå långa sträckor för att hitta tillräckligt med vatten att dricka. De sover stående i några minuter åt gången.

En normal grupp av elefanter består av några nära besläktade vuxna honor och deras ungar i varierande ålder. Hanarna går med dessa grupper bara i brunsttider. En ung hane lämnar gruppen när han når halv vuxen ålder.

Ibland formar hanar små, instabila grupper, ofta är det då en gammal hanne med två eller tre yngre elefanthanar. Familjegrupper och hanar kan gå samman och bilda stora hjordar om det finns väldigt gott om mat i ett visst område eller för att komma undan besvärande människor.

Elefanter är inte territoriala men de har vistelseområden, de använder bara särskilda delar av området åt gången, beroende på var det finns mat och vatten. Om deras vanliga mat- och vattenställen inte har något att erbjuda kan de gå långa distanser för att hitta mat och vatten. Det är alltid den äldsta honelefanten som leder gruppen när de vandrar. Denna har oftast 30-40 års erfarenhet av omgivningarna och klimatet. Om denna elefanthona skjuts går all erfarenhet och information förlorad och resten av gruppen kan få svårt att hitta mat och vatten.

Om en elefant kan, går den till vatten en gång om dagen för att dricka, bada och rulla sig i lera. I snitt dricker de 70-90 liter om dagen men kan dricka upp till 150 liter om de är riktigt törstiga. Om vattenkällan och matkällan är långt ifrån varandra går de inte till vattnet dagligen.

Genom att rulla sig i lera kyler elefanten ner sig och leran skyddar också som ett skyddslager för parasiter. De duschar sig själva med sand och damm av samma anledning. Sanden gör också att elefantens hud blir strävare och då åker fästingarna lättare av när elefanten gnider sig mot stenar och träd.

I djupt vatten kan elefanter simma helt under ytan med bara snabeln ovanför, de simmar ofta såhär över en flod eller sjö. Man har iakttagit elefanter som har simmat i 27 timmar i sträck.

En elefants snabel fungerar som en väldigt häändig och kraftfull två-fingrig hand. Med den kan elefanter göra allt från att plocka upp enstaka frön från marken eller ta ner hela träd. En elefant dricker genom att suga in vatten i snabeln och sedan tömma vattnet i munnen. Den suger också upp sand och damm för att spruta över sig själv. Snabeln är också viktig för en elefants kommunikation genom känsel och lukt. Elefantens betar är till för att gräva i marken, skala av bark från träd och som försvarsvapen mot rovdjur. Betarna slits mycket av allt de använder dem till och de växer hela elefantens liv. Alla elefanter använder deras ena bete mer än den andra, likadant som att människor är höger eller vänsterhänta.

Eftersom elefanter är såpass stora har de relativt liten hudyta jämfört med hela kroppsstorleken. De har därför ständiga problem med att hålla sig svala eftersom de inte har några svettkörtlar. De förlorar värme genom att vifta med de stora öronen som är fulla av blodkärl som då kyls ned. I *Allt om vetenskap* (1-2013) kan du läsa om två forskare vid Princeton University som har upptäckt att även elefantens hår har en stor roll i deras avkylningsprocess. En elefant är täckt av små fjuniga hår, även om den ser naken ut på avstånd. Håren leder bort värmen via hårstråets yta och enligt studien kan håren vissa dagar stå för upp till 23 procent av elefantens värmereglering.

Elefanter är i grund och botten fridfulla men de kan bli extremt aggressiva om de är sjuka, skadade, plågade, om de har ungar eller om de lever i eller har levt i ett område där tjuvskytte av elefanter har pågått. En aggressiv elefant höjer huvudet och snabeln, vecklar ut sina öron, trumpetar och kastar upp moln av damm genom att stampa i marken. Sedan svänger den fram och tillbaka innan den anfaller. De flesta anfall avslutas innan de har nått sitt mål och många naturliga fiender har då redan sprungit sin väg. Om en elefant inte avbryter anfallet utan går till attack är de kapabla att döda vilket annat afrikanskt djur som helst, inklusive noshörning och flodhäst. De kan också förstöra fordon. Elefanter har en maxfart på 40 km/h.

Medlemmarna i en familjegrupp av elefanter tar väl hand om varandra. Om en av dem är sjuk eller skadad stannar de andra för att skydda och stödja den skadade eller sjuke elefanten. Ungarna får speciellt mycket uppmärksamhet, de vuxna hjälper dem att klättra upp för vallar, dra ut dem ur klibbig lera och de skyddar dem mot rovdjur. En sjuk unges familj hjälper ungen att komma upp på fötter och ge dem skugga genom att ställa sig framför solen. Även efter att en ung elefant har dött står gruppen kvar vid kroppen, ibland i flera timmar.

Elefanter kommunicerar med hjälp av känsel, lukt, syn och ljud. Medlemmarna i en grupp håller kontakten med kraftiga men väldigt lågfrekventa ljud, som kan höras på 2 kilometers håll. Dessa lågfrekventa rop kan ibland låta som om elefantens mage kurrar.

Elefanter kan troligtvis känna igen varandra, fastställa varandras känslolägen och känna igen gruppmedlemmar av lukten från avsöndringen av deras körtlar. Dessa körtlar sitter på var sida om ansiktet mellan ögat och örat. Avsöndringen från körtlarna bildar ofta två strimmor nerför elefantens ansikte.

Hanar som är under 25 år kan inte tävla om att få para sig med en hona. Hanar mellan 25 och 35 år får para sig men bara tidigt och sent i honans brunstperiod då en befruktning inte är speciellt trolig. Hanar som är över 35 år parar sig med honor när de är som mest fruktsamma. När en elefant föder hukar hon sig ner och ungen faller då bara en kort bit. Hon använder sin snabel för att ställa kalven upp. Kalven börjar dia efter bara ett par minuter och fortsätter att dia tills den är åtminstone två eller tre år gammal. Även efter att den har slutat att dia lever den med sin mamma och sina syskon. Banden mellan en mamma och hennes unge är alltid väldigt starka, starkare än banden mellan ungen och andra elefanter i gruppen. Om en elefantunge försöker att dia från någon annan än hennes mamma blir den då kraftigt bortmotad, oftast med ett slag med snabeln. Men om en unge förlorar sin mamma tar de andra honorna hand om ungen genom att dia den.

Unga elefanter leker energiskt. De skvätter och sprejar varandra med vatten och lera, brottas med snablarna och övar på att strida, de låtsasjagar också andra arter så som antiloper.

Under torkperioder använder elefanter dess betar och fötter för att gräva efter vatten i uttorkade flodbäddar. Andra djur tar ofta fördel av dessa hål, men de flyttar alltid på sig om en elefant vill använda ett av deras grävda hål.

Elefanter äter en väldigt stor variation av växter. När de äter gräs drar de upp hela grästuvor med snabeln och slår av jorden mot ett träd eller sina egna framben. När de äter löv drar de av kvistar och löv på en gång. De drar ofta av stora grenar av träden eller välter träd för att nå upp till de översta grenarna. De plockar upp frukter från marken och skakar träd för att ännu fler ska falla ner.

Elefanter är slösaktiga och förstörande när de äter men under naturliga förhållanden är de långsiktiga ekologiska effekterna av deras ätande mycket fördelaktiga. Det är bara när elefantpopulationer lever instänga som de allvarligt kan skada ett habitat.

Tjuvskytten av elefanter var för ett par årtionden ett stort problem i Sydafrika men i dagens läge skjuts det nästan inga elefanter i Sydafrika, även om problemet är stort i andra delar av Afrika.

3.6. Campfire

Huvudsakligen utbildar Campfire guider, men de flesta som går utbildningen går den bara för att de vill lära sig extra mycket om djur- och naturlivet i Sydafrika. Utbildningen de går är en utbildning från FGASA (Field Guides Association of Southern Africa) som satsar på att ta fram bra turistguider, utveckla kompetensen och skapa jobbtillfällen inom turistindustrin.

Campfires ”motto” är ”Conservation through Education”, alltså att bevara genom undervisning. De lägger alltså mest fokus på att lära ut och undervisa volontärer, studenter, turister och guider. Deras mål är att människor som kommer dit ska se världen och den naturliga omgivningen på ett nytt sätt.

Alla typer av människor och i alla åldrar reser till Campfire, allt från helt vanliga turister som stannar i några dagar till studenter och forskare som stannar i ett år för att göra en undersökning eller lära sig om omgivningen. Även volontärer och individer som går FGASA-utbildningen kommer dit. Volontärer stannar allt från en vecka till tre månader och FGASA-utbildningen pågår i en månad men de flesta stannar kvar i ytterligare ett par veckor efteråt.

Campfire ägs av Suegnette Cronjé som tidigare tillsammans med hennes avlidne make höll i trädarna på gården men nu har hennes två döttrar Laetitia Cronjé och Adele de Beer hand om gården. Nuförtiden lagar Suegnette bara middagar åt volontärerna och de andra som uppehåller sig på gården. Adele har, tillsammans med Brass, hand om volontärerna. Adele sköter allt som inte har med det fysiska jobbet att göra för det har Brass hand om. Adele är alltså den som följer med och ordnar utflykterna, leder

volontärerna när de är ute och går och åker omkring i bushen. Laetitia utbildar guiderna och håller i alla deras lektioner och vandringar i bushen.

För att hjälpa de vilda djuren försöker Campfire alltså främst att undervisa folk och sprida kunskap om alla de djur som finns i omgivningen. På Campfires ägor finns det tre konstgjorda vattenhål som de hela tiden förser med vatten. Alla vattenhål var inte fyllda på samma gång eftersom marken runt hålen måste få vila från djurtrampet så att det blir grönskande igen. För att göra kala områden grönskande igen lägger de ut grenar, oftast palmlblad från trädgården, på marken så att djuren helt enkelt inte kommer åt att trampa där. Att omvandla kal mark till vegetationsrik mark är ett viktigt projekt eftersom det ökar arealen av mark som djuren kan beta utav. Om något djur blir skadat eller skadeskjutet är det inte Campfire som tar hand om det utan de överordnade i Balule-parken, men alla på Campfire engagerar sig mycket i allt som händer i parken. Exempelvis blev det stort pådrag när grannen sköt en noshörning. Campfire engagerade sig också i projektet med att placera ut de 20 spetsnoshörningarna i parken såväl som att de engagerar sig mycket i anti-tjuvskytteföreningarna som finns i Hoedspruit.

3.7. Levnadssätt

Invånarna i Hoedspruits levnadssätt skiljer sig mycket från familj till familj, vissa är väldigt fattiga medan andra är relativt välbärgade. Den ursprungliga lokalbefolkningen lever i regel mer primitivt än den vita befolkningen. Men i regel är Hoedspruit en rik stad p.g.a. all turism och de allra flesta levde bra. Enligt Adele har de flesta från den ursprungliga lokalbefolkningen valt att leva relativt primitivt, exempelvis utan mobiltelefon och utan el eller rinnande vatten i huset, eftersom deras förfäder har gjort det väldigt länge och de flesta inte gillar förändringar. På Campfire bodde, förutom Suegnette, Adele, Laetitia och Brass också Mariah och hennes man (som aldrig nämnades vid namn). Mariah och hennes man hjälpte till i trädgården och med andra vardagliga sysslor. De levde i ett ganska nedfallet och ruckligt hus i utkanten av gården. Nästan varje kväll lagade de mat över öppen eld och de hämtade vatten ur en kran vid Suegnettes hus. Suegnette hade erbjudit dem att få sitt hus restaurerat och moderniserat men Suegnette berättade att de hade sagt att de hellre ville ha det som det var just eftersom deras förfäder väldigt länge har levt på samma primitiva sätt och antagligen ogillar de förändringar även om en upprustning i våra ögon hade gjort livet mycket bekvämare för dem.

Suegnette, Adele och Laetitia är ättlingar från de holländska bosättarna och deras modersmål är afrikaans, men alla kunde mycket bra engelska. Brass kommer från London och flyttade permanent till Campfire för ett antal år sedan. Alla bodde de och levde som vilken medelsvensk som helst. Moderna hus, bilar, telefoner och annat.

Adele berättade att egentligen det enda volontärer och gäster brukar reagera mycket på i deras kultur är något de kallar för ”African time”, vilket innebär att i princip allt kan bli försenat av oftast helt obegripliga anledningar. Det skiljer sig rätt mycket från det svenska punktliga samhället. Rent generellt var allt mycket mer ”laid back” och inte lika strukturerat och schemalagt

som allting tenderar till att bli i Sverige. Man tog mera dagen som den kommer och gjorde det man kände för.

Hoedspruitområdet och Grästorps kommun har ungefär lika många invånare och det var lite samma känsla i båda orterna. Alla kände alla och hjälpte varandra med det mesta. För alla i Hoedspruit låg mycket fokus på reservaten och djuren medan i Grästorp fokuserar många på jordbruket och åkrarna. Men en stor skillnad är att människorna i Hoedspruit sällan lämnade byn eller deras gård eftersom det var långt till närmsta storstad. I Grästorp är det många som jobbar i andra städer och reser längre sträckor. I grottorna som volontärerna gick i under vandringen i bergen utförs traditionella religiösa riter eller ceremonier av ursprungsbefolkningen, främst bantu. Männen går upp till grottorna och tänder hundratals stearinljus, mediterar, ber och offerar ofta något mindre djur, såsom en höna.

4. Diskussion

Att vara volontär på Campfire var inte riktigt som jag hade tänkt mig. För det första trodde jag att det skulle vara många fler arbetstimmar, totalt arbetade jag fysiskt bara sex dagar under de tre veckorna jag var där. Ofta arbetade vi inte för att Brass eller Adele ”inte kände för det” och då åkte vi en tur i bushen istället eller hade en lektion, vilket i och för sig också är arbete men kanske inte sådant arbete man tänker på när man hör volontärarbete. För det andra var det mycket roligare än vad jag hade föreställt mig, alla var intresserade och fascinerade, inte bara av djuren och naturen i Sydafrika utan också av varandra och varandras kulturer.

Jag tycker att arbetet vi gjorde inte var speciellt nödvändigt och det kändes inte som att vi volontärer egentligen behövdes där. Att lägga löv i hål i vägen kändes väldigt onödigt, tidskrävande och jag vet inte riktigt hur löv i hålen skulle göra vägarna bättre. Ett arbete som jag däremot tyckte var vettigt och nyttigt var att plocka upp skräp som aporna hade spridit ut utanför gården, i reservatet. Men det hade man ju kunnat förhindra genom att ha koll på soptunnorna och inte lägga förpackningar och annat skräp oövervakat.

På *Volontärresors* hemsida

(<http://www.volontarresor.se/projekt/afrika/sydafrika/sydafrika-jobba-i-en-big-five-park>) står det att projektets syfte är ”Reservatet har till uppgift att skapa en säker plats för dessa djur så att de kan leva i sin naturliga miljö. På the Big 5 läggs fokus på undervisning i seminarieform om djuren och den natur de är beroende av. Du kommer att lära dig vikten av en hållbar ekologisk miljö och hur man gör detta praktiskt i ett land som Sydafrika.”

Jag tycker att vi bara delvis hjälpte till med att skapa en säker plats för djuren genom att vi plockade upp skräp, men annars tycker jag inte att något annat arbete vi gjorde bidrog till att uppfylla detta syfte. Att inte behöva plocka upp skräp och därigenom skyddat djuren hade ju enklast lösts med att man inte skräpade ner. Jag tycker inte egentligen att det var en fullgod orsak till att man hjälpte djuren.

Att fokus läggs på undervisning stämmer helt tycker jag. Vi fick många lektioner om djuren och den natur de är beroende av, vilket var väldigt lärorikt och intressant. Lite hade jag läst om i Biologi A och Naturkunskap A men det var intressant att få exempel från det Sydafrikanska natur- och djurlivet.

Jag lärde jag mig ingenting om hur viktig en hållbar ekologisk miljö är och hur man kan göra det praktiskt i Sydafrika. Jag skulle vilja påstå att inte ens Campfire jobbade för en hållbar ekologisk miljö och speciellt inte på det praktiska planet. Mest med tanke på hur skräpig det var och deras dåliga återvinning.

På intyget jag fick från *Volontärresor* står det också vad som var syftet med volontärresan ”Syftet med programmet är att ge deltagaren chansen att arbeta med bevarandet av den biologiska mångfalden i Sydafrika. Volontärerna bor på ett volontärcenter och lär känna landet på ett djupare plan än vid en vanlig rundresa. Arbetet sker tillsammans med människor i olika åldrar från andra delar av världen. Volontärerna får på så sätt möjlighet att se sig själva i ljuset av andra kulturer.”

Inte heller här tycker jag att speciellt mycket stämde överens med vad volontärerna fick göra. Att Campfire arbetade för eller försökte arbeta med att bevara den biologiska mångfalden tycker jag stämmer genom att de höll igång vattenhål och tog bort främmande plantor som annars hade konkurrerat ut de inhemska. Men vi volontärer deltog inte i något av detta arbete. Den enda av andra kulturen vi mötte var den sydafrikanska och det var ganska begränsat eftersom vi till den största delen bara uppehöll oss på gården.

På intyget står det också att ”... fick också möjlighet att själv introducera arbetssätt och rutiner för att förbättra projektets förutsättningar.” Jag tycker inte att vi volontärer kunde påverka speciellt mycket hur de arbetade och vad som gjordes för att hjälpa djuren. När vi åkte med plåt- och glasburkar till reservatets ”återvinningsstation” (som bestod av några tunnor, hälften stoppades glas i, andra hälften stoppades plåt i.) berättade vi om hur en vanlig svensk liten återvinningsstation ser ut med containrar för hård- och mjukplast, plåt, ofärgat och färgat glas, papper och småbatterier. Adele tyckte det lät mycket bra men hon trodde inte att de hade kunnat genomföra en sådan återvinningsstation där eftersom alla brände upp sin plast och papper och ingen hade riktigt tänkt på att man kunde återvinna det. De var intresserade att höra om hur vi har det och våra idéer om saker och ting men det kändes inte som att de kommer att införa något av det vi sa i deras verksamhet.

Jag lärde mig otroligt mycket om djuren och naturen. Adele var alltid pigg på att lära ut och de hade alltid svar om vi undrade någonting. Jag valde att rikta in mig på ”the Big Five”, även om jag också lärde mig mycket om alla andra djur där omkring, exempelvis giraff.

Jag tycker att mycket av vad som utlovades inte stämde men däremot lärde jag mig otroligt mycket om djuren och naturen i Sydafrika vilket jag inte hade väntat mig. För mig kändes det mycket som att Campfire ville ha dit volontärer för att utbilda dem och inte för det fysiska arbetet. Många andra omkringliggande gårdar i Balulereservatet hade turism som sin enda inkomstkälla. För mig känns det som att Campfire bara har maskerat sin turistverksamhet med titeln volontärarbete, jag tycker att vi mer var turister än vad vi var volontärer.

För mig var det överraskande att tjuvjakten av noshörningar är såpass svår som den faktiskt är. Att det sköts 425 noshörningar bara i Kruger-parken förra året är skrämmande. Sydafrika lägger ner stora resurser i att stoppa tjuvjakten men det verkar inte som att det lönar sig. Tjuvjakten är djupt rotat och har många grenar som tillslut leder till en boss i exempelvis Kina. De

lockar tjuvjägarna med en relativt oansenlig summa pengar som är stor för de fattiga människor som lockas in i att bli tjuvjägare. Tjuvjägarna i Hoedspruit var för lokalbefolkningen helt okända människor. Adele hade en idé, som också jag tycker låter rimlig, att man ska legalisera ägandet av noshörningshorn men att det ska vara strängt förbjudet att döda noshörningar. På så sätt skulle man kunna "föda upp" noshörningshorn genom att såga av hornen av en noshörning som är sövd. Noshörningar klarar sig utan horn så det hade inte varit ett problem för noshörningarna.

Något som inte var ett väldigt stort problem i Balulereservatet men som är ett stort problem på många andra ställen i Sydafrika och resten av Afrika är markförstöring, att marken blir helt utarmad, kal och tom på växtlighet. På de få ställena i Balule där detta hände åtgärdade man detta genom att lägga ut palmlad och grenar för att djuren inte skulle komma åt att gå på marken. De skiftade också mellan de konstgjorda vattenhålen, de hade två av tre öppna för att marken runt det tredje skulle få vila från trampet av djuren.

Jag tror att de hade fått bättre bukt med problemet om de hade följt Allan Savorys idéer. Savory är en biolog från Zimbabwe som i flera decennier har arbetet för att stoppa minskningen av gräsmark världen över. Han restaurerar kala gräsmarker genom s.k. "Holistic Management" som bl.a. går ut på att inte mota bort djuren från markerna utan hellre låta dem leva där. Man har sett att vilda betande djur alltid återkommer till samma ställe där de betade ett antal dagar/veckor innan och det är detta som Allan Savory efterliknar med tamt boskap för att göra gräsmarkerna grönskande igen. Men man ska vara noga med att inte låta dem beta för länge utan låta djuren komma tillbaka efter en kort tid, flytta dem till ett annat ställe, låta dem komma tillbaka osv. Detta för att gräset behöver bli betat regelbundet och få näring från djurens avföring för att kunna växa och spridas. Att helt mota bort djuren från området är inte bra eftersom marken då inte får någon ny näring. På många ställen i världen används nu boskap enligt ett "holistic management"-tänkande för att restaurera de kala markerna.

Något som förvånade mig var att levnadsstandarden i Hoedspruit faktiskt var relativt hög. I papperna som *Volontärresor* skickade ut innan avresan stod det att vi skulle bo i traditionella stenhus eller i husvagnar vilket jag tyckte lät ganska primitivt. Men både husen och husvagnarna var väldigt bra och de flesta invånare i Hoedspruit bodde i ordentliga hus, inte helt olika från våra.

Jag tycker att jag helt lyckades uppnå syftet som var att åka till Hoedspruit, Sydafrika och undersöka hur det är att vara volontär på gården Campfire Safaris och även att uppleva Sydafrikas kultur, natur- och djurliv. Jag lyckades att åka dit som volontär och delta i allt arbete, lektioner och utflykter som erbjöds och jag upplevde Sydafrikas kultur, natur- och djurliv i allra högsta grad.

5. Slutsatser

Att vara volontär på Campfire Safaris innebar att man till största delen fick undervisning om den omgivande naturen och djuren, gå och åka på rundturer i bushen och också en liten del fysiskt arbetande

Campfires verksamhet utgörs mest av att de utbildar safariguider (FGASA) och tar emot volontärer. Volontärerna är egentligen mer turister än vad de är arbetande volontärer.

För att hjälpa djuren håller Campfire igång konstgjorda vattenhål, undervisar människor om den omgivande naturen och djuren, försöker att göra kala markområden grönskande igen och plockar upp skräp som djur kan skada sig på. De hade kunnat hjälpa djuren mer.

Levnadssättet för de vita invånarna i Hoedspruit skiljer sig inte mycket från vårt här i Grästorp, medan de ursprungliga invånarna där lever ett mer primitivt liv.

6. Källförteckning

Apps, Peter, 1998, *Wild Ways. Field guide to the behaviour of Southern African Mammals*, Cape town: Struik Publishers

Höglund, Lena, 2011, *Länder i fickformat: 201 SYDAFRIKA*, Utrikespolitiska institutet

1-2013, "Elefantens kyliga hår", *Allt om vetenskap*

<http://www.southafrica.info/about/people/population.htm#.USNTG6VWysq> "South Africas population", 19 februari 2013

http://en.wikipedia.org/wiki/Sclerocarya_birrea "Marula", 20 mars 2013

http://en.wikipedia.org/wiki/Baboon_spider "Harpactirinae", 20 mars 2013

http://en.wikipedia.org/wiki/Kruger_National_Park "Kruger National Park", 28 mars 2013

<http://khamai.co.za/> "Mission statements", 9 april 2013

<http://khamai.co.za/Baboon-Spider.html> "The Golden Brown Baboon Spider Relocation Project", 9 april 2013

<http://khamai.co.za/First-Aid.html> "Snake-bite first aid", 9 april 2013

https://www.environment.gov.za/?q=content/updaterhinopoachin_statistics "Update on rhino poaching statistics", 10 april 2013

http://www.fgasa.co.za/default.asp?CPH_ID=82 "Welcome to FGASA", 11 april 2013

<http://www.savoryinstitute.com/what-we-do/> "What we do", 17 April 2013

Läs gärna mer om Campfire Safaris på deras hemsida <http://www.campfire-safaris.com/>

Bilaga 1

Elefanter under vår första vandring

Aporna på gården

Arbetar med att skyffla av aska

Marula-träd

Övernattningen ute i bushen

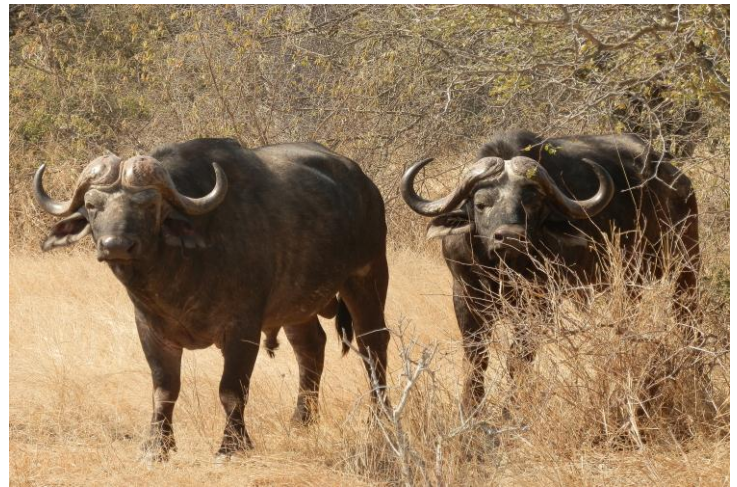
Lektion

Giraff med impalor runt det konstgjorda vattenhållet

Bufflar, sedda från bilen

Two giraffes fighting

A cobra at Khamai reptilcenter.

INTYG

Kajsa Olandersson

har arbetat som volontär 3 veckor med start 2012-07-24 på ett
djurprojekt i Sydafrika.

Syfte

Syftet med programmet är att ge deltagaren chansen att arbeta med bevarandet av den biologiska mångfalden i Sydafrika. Volontären bor på ett volontärcenter och lär känna landet på ett djupare plan än vid en vanlig rundresa. Arbetet sker tillsammans med människor i olika åldrar från andra delar av världen. Volontären får på så sätt möjlighet att se sig själv i ljuset av andra kulturer.

Rollen som volontär

- Volontären ska vara en extra resurs i det dagliga arbetet med djuren och
- ska vara behjälplig med utfodring av djuren, städning och andra allmänna praktiska göromål.
 - träffar människor från andra delar av världen och på så sätt öka den kulturella förståelsen mellan individer från olika kulturer.
 - kommer att upptäcka nya möjligheter och hjälpa den lokala organisationen att utveckla långsiktig planering för sin verksamhet.

Arbetsuppgifter

I sin roll som volontär fick Kajsa aktivt delta i projektets dagliga arbetsrutiner. Kajsa fick också möjlighet att själv introducera arbetssätt och rutiner för att förbättra projektets förutsättningar. Kajsa har i rollen som volontär behövt visa prov på ansvarstagande, kulturell förståelse och initiativkraft.

Volontärresor 2012-08-14

Volontärresor Sverige AB, Folkungagatan 122, 11630 Stockholm
www.volontarresor.se, +46 (0)8 239300, org nr: 556675-8032

